

VESTIGIILE MEDIEVALE TIMPURII DE LA MARCA „PRIMĂRIA NOUĂ” (JUDEȚUL SĂLAJ)

DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN

EARLY MEDIAEVAL VESTIGES FROM MARCA “PRIMĂRIA NOUĂ” (SĂLAJ COUNTY)

Abstract: *The settlement from Marca “Primăria Nouă” is placed on the territory of Marca village (Sălaj County), in the very centre of the locality, on a plateau on the left side of the Barcău River. It was identified by a chance in 2006, when the works for the new building of the local administration started.*

Here we opened seven excavations units (rescue excavations) named: A, B, C, D, E, F and G. In these surfaces we found two early mediaeval features.

In Surfaces D and E was researched a deepened dwelling noticed C. 4/2006. In Surface C was researched a surface dwelling noticed C. 7/2006.

The most important item is pottery. In the dwellings we have hand made pottery, slow wheel made pottery and fast wheel made pottery. Using the characteristics of the pottery and the dwellings discovered here and the analogies for them, the early mediaeval vestiges discovered at Marca “Primăria Nouă” can be dated in the VIII-th – IX-th centuries A.D. (possible just in the first half of the VIII-th century A.D.).

Rezumat: *Cercetarea arheologică preventivă efectuată în anul 2006 a avut ca scop salvarea vestigiilor arheologice apărute în zona afectată de construcția noului sediu al Primăriei Comunei Marca.*

În suprafețele cercetate au fost surprinse 8 complexe arheologice, din care două aparțin perioadei medievale timpurii (complexele C. 4 și C. 7). Complexul C. 4 este o locuință adâncită iar complexul C. 7 o locuință de suprafață.

Pe baza analogiilor constatate, considerăm că vestigiile medievale timpurii descoperite la Marca „Primăria Nouă” pot fi datate în sec. VIII-IX.

Având în vedere însă și raportul dintre cele trei categorii ceramice (ceramică lucrată cu mâna = 22,8 %, ceramică lucrată la roata înceată = 45,8 %, ceramică lucrată la roata rapidă = 31,4 %), încadrarea cronologică ar putea fi restrânsă la prima jumătate a sec. VIII, fără să excludem posibilitatea ca așezarea să-și aibă începuturile cândva la finalul sec. VII, iar locuirea să fi durat până în a doua jumătate a sec. VIII – prima jumătate a sec. IX.

Keywords: *settlement, rescue excavations, early mediaeval, deepened dwelling, surface dwelling, VIII-th – IX-th centuries A.D.*

Cuvinte-cheie: *Marca, preventivă, ceramică, locuințe, ceramica, secolele VIII-IX.*

I. Introducere. Descrierea săpăturii

Localitatea Marca (com. Marca, jud. Sălaj) este plasată pe partea stângă a văii Barcăului (pl. I), componentă a unității geografice denumită Depresiunea Șimleului. Situl arheologic de la Marca „*Primăria Nouă*” este situat pe un platou aflat pe a doua terasă a râului Barcău (partea stângă a râului), aproximativ în centrul localității.

Cercetarea arheologică preventivă efectuată în anul 2006 a avut ca scop salvarea vestigiilor arheologice apărute în zona afectată de construcția noului sediu al Primăriei Comunei Marca. Situl arheologic a fost descoperit întâmplător când beneficiarul a început excavarea șanțurilor fundației clădirii (*Bejinariu, Băcueț-Crișan 2007, p. 223*).

În momentul începerii cercetărilor arheologice preventive, fundațiile clădirii (ziduri exterioare, zidurile camerelor) erau deja implantate în sol, iar în interiorul câtorva camere s-a excavat de către beneficiar pentru amenajarea beciurilor clădirii. În fiecare dintre cele 5 încăperi neafectate și în zona accesului în clădire au fost deschise câte o casetă, numerotate de la A la G.

Deoarece toate fundațiile erau deja săpate și betonate, pentru a avea profile stratigrafice pe toate cele patru laturi ale fiecărei casete, am lăsat martori pe aceste laturi (între marginile casetelor și pereții din beton ai fundațiilor). După ce a fost săpată arheologic fiecare casetă (până la steril) am desființat/excavat și acești martori, astfel că întreaga suprafață a fiecărei camere a fost cercetată și toate vestigiile au fost salvate.

Situația stratigrafică este identică în toate casetele excavate. Astfel, a fost identificată următoarea succesiune:

- strat cenușiu modern (0–0,30 m)
- strat de pietriș modern (0,30–0,35 m)
- strat modern maroniu închis (0,35–0,60 m)
- strat negru cu material arheologic (0,60–0,80/0, 90 m)
- la adâncimea de 0,80–0,90 a fost atins sterilul arheologic (lut gălbui)

În suprafețele cercetate au fost surprinse 8 complexe arheologice, din care două aparțin perioadei medievale timpurii (complexele C. 4 și C. 7).

II. Descrierea complexelor și a materialului arheologic

Complexul C. 4/2006 a fost cercetat în Caseta D (dimensiunile de 3,40 × 2,80 m) și în Caseta E (dimensiunile de 3,40 × 0,90 m). În caseta D, complexul a fost surprins la adâncimea de 0,70 m, sub forma unei mari Pete rectangulare de culoare negricioasă. Acesta se adâncea până la -1,20 m (pl. II). O altă porțiune din complexul C. 4/2006 a fost surprinsă în Caseta E (pl. II). Între m. 2,50 -3,40, la adâncimea de 0,40 m a fost identificat cuptorul locuinței C. 4/2006.

Instalația de foc a locuinței consta într-un cuptor cu pereții ridicați din blocuri de micășist și pietre de râu. Podeaua locuinței (surprinsă la -1,10 m) era lutuită cu lut galben. Cuptorul a fost la rândul lui construit pe un „soclu” din lut galben (pl. II).

Inventarul arheologic a locuinței a constatat în fragmente ceramice care proveneau de la oale fără toarte, tăvițe și țesturi.

a. Oala fără toarte. Vasele din această categorie au fost lucrate cu mâna, la roata înceată sau la roata rapidă.

Ceramica lucrată cu mâna. Această categorie este reprezentată prin câteva fragmente de culoare brun-cărămizie, brun-negricioasă având ca degresant nisip, pietricele și paiete de mică. În general oalele fără toarte lucrate cu mâna sunt nedecorate, însă în această locuință a fost descoperit un fragment decorat prin incizare în pasta moale cu linii în val trasate paralel (pl. V/3).

Ceramica lucrată la roata înceată. Fragmentele ceramice descoperite sunt de culoare brun-cărămizie cu Pete negricioase sau roșcat-cărămizie. Degresarea pastei s-a făcut cu nisip amestecat cu pietricele și paiete de mică. Ornamentarea ceramicii s-a făcut prin incizare în pasta moale utilizându-se următoarele elemente de decor: banda de linii drepte, banda de linii în val asociată cu banda de linii drepte, linia în val simplă, linii drepte paralele trasate distanțat.

Ceramica lucrată la roata rapidă. Datorită faptului că vasele au fost modelate la roata rapidă, pe interiorul pereților și a fundului sunt prezente inelele rezultate în urma procesului tehnologic. În cazul unor fragmente ceramice și pe suprafața exterioară constatăm existența unor inele/caneluri. Datorită acestor elemente în cadrul ceramicii lucrate la roata rapidă putem distinge două tipuri care se diferențiază prin modul de execuție a suprafețelor pereților și prin pastă.

Tipul 1. Ceramică modelată la roata rapidă dintr-o pastă degresată cu nisip amestecat cu pietricele și paiete de mică, zgrunțuroasă la pipăit (pl. III/4-7). Culoarea acestei ceramicii este brun-cărămizie sau brun-cărămizie cu Pete negricioase. Vasele aparținând acestui tip au caneluri/inele numai pe suprafața interioară.

Ornamentarea ceramicii s-a făcut numai prin incizare (în pasta moale), elementele de decor utilizate fiind benzi paralele de linii drepte, banda de linii în val asociată cu banda de linii drepte, linii drepte paralele trasate distanțat.

Tipul 2. Ceramică modelată la roata rapidă dintr-o pastă degresată cu nisip fin, uneori amestecat cu puține pietricele (pl. III/1–3). Paietele de mică sunt prezente în ambele cazuri. Datorită degresantului utilizat, fragmentele ceramice sunt fine sau zgrunțuroase la pipăit. Culoarea ceramicii este negricioasă sau gălbui-cărămizie.

Vasele arținând acestui tip au caneluri/inele și pe suprafața exterioară. Aceste caneluri/inele nu sunt numai o simplă caracteristică a procesului tehnologic, ele au și rol estetic (decorativ). Prin urmare, decorarea acestor vase s-a făcut prin crearea unei benzi de caneluri/inele plasată în zona umărului sau a mai multor caneluri prezente pe tot corpul vasului. Într-un singur caz, peste banda de caneluri au fost trasate (prin incizare în pasta moale) linii în val paralele (pl. III/2).

b. Tăvița. Această formă este reprezentată de un singur fragment ceramic de culoare brun-cărămizie, lucrat cu mâna dintr-o pastă degresată cu nisip cu pietricele și paiete de mică.

c. Țestul. În locuință au fost descoperite două fragmente de țesturi de culoare brun-cărămizie cu pete negricioase. Degresarea pastei s-a făcut cu nisip cu pietricele și paiete de mică. Ambele fragmente provin de la țesturi lucrate cu mâna.

CATEGORIE CERAMICĂ	PROCENTAJ
Ceramică lucrată cu mâna	34,7%
Ceramică lucrată la roata înceată	34,7%
Ceramică lucrată la roata rapidă	30,6%

FORMĂ CERAMICĂ	PROCENTAJ
Oală fără toarte	86,9%
Tăviță	4,5%
Țest	8,6%

Complexul C. 7/2006 (cercetat în Caseta C care avea dimensiunile de 6,20 × 2,50 m). Complexul a fost surprins la adâncimea de 0,82 m, sub forma unei aglomerări de pietre de râu, ceramică și chirpic (pl. VII). Totodată la acest nivel am sesizat apariția a patru gropi de stâlp (pete circulare de culoare neagră). Toate aceste elemente sugerează faptul că aici a fost surprinsă o locuință de suprafață.

Inventarul arheologic consta în fragmente de **oale fără toarte** lucrate la roata înceată sau rapidă.

Ceramica lucrată la roata înceată. Fragmentele ceramice din această categorie sunt de culoare brun-cărămizie cu pete negricioase. Pasta a fost degresată cu nisip amestecat cu pietricele și paiete de mică.

Decorul prezent pe unele fragmente a fost realizat prin incizare în pasta moale și constă în benzi de linii în val asociate cu benzi de linii drepte.

Ceramica lucrată la roata rapidă. Ceramica din această categorie este de culoare cărămizie sau brun-cărămizie cu pete negricioase și aparține **Tipului 1**. Pasta a fost degresată cu nisip amestecat cu pietricele și paiete de mică.

Ornamentarea ceramicii s-a făcut prin incizare în pasta moale, elementele decorative utilizate fiind banda de linii drepte și liniile drepte paralele ce acoperă probabil aproape toată suprafața vasului.

CATEGORIE CERAMICĂ	PROCENTAJ
Ceramică lucrată cu mâna	0%
Ceramică lucrată la roata încetă	66,6%
Ceramică lucrată la roata rapidă	33,4%

FORMĂ CERAMICĂ	PROCENTAJ
Oală fără toarte	100%
Tăviță	0%
Țest	0%

III. Încadrarea cronologică a vestigiilor

Săpăturile arheologice preventive efectuate în anul 2006 în localitatea Marca (com. Marca), punctul „*Primăria Nouă*” s-au soldat cu identificarea unei noi așezări medievale timpurii. Aici au fost cercetate două locuințe, una de suprafață și una adâncită.

Cronologia vestigiilor descoperite la Marca „*Primăria Nouă*” poate fi stabilită pe baza analogiilor cu alte descoperiri de același tip dar și pe baza raportului cantitativ dintre cele trei categorii ceramice existente în complexele arheologice cercetate.

Locuința adâncită C. 4/2006 își găsește analogii în așezările de la Nușfalău „*Țigoiul lui Benedek*” (Băcueț-Crișan 2004, pl. IV; Băcueț-Crișan 2005a, pl. IV), Pericei „*Keller Tag*” (Băcueț-Crișan, Băcueț-Crișan 2000, Fig. VII), Bobota „*Pe vale*” (Băcueț-Crișan, Sana 2005, pl. VIII) ș. a., în care au fost cercetate astfel de locuințe adâncite, prevăzute cu cuptoare cu pereții ridicați din blocuri de gresie, micașist și pietre de râu.

Locuințe de suprafață, de tipul complexului C. 7/2006 de la Marca „*Primăria Nouă*” au mai fost cercetate și în alte situri, cum sunt cele de la Bobota „*Pe vale*” (Băcueț-Crișan, Sana 2005, pl. VI), Zalău „*B-dul Mihai Viteazul, nr. 104–106*” (Băcueț-Crișan 2000, pl. II) sau Zalău „*Valea răchișorii/Palvar*” (Băcueț-Crișan, Băcueț-Crișan 2003, pl. 76).

Materialul arheologic descoperit în cele două locuințe este constituit în totalitate din ceramică. Cantitativ, vasele lucrate la roata încetă sunt cele mai numeroase, urmate de cele la roata rapidă și apoi de cele lucrate cu mâna.

CATEGORIE CERAMICĂ (TOTAL SIT)	PROCENTAJ (TOTAL SIT)
Ceramică lucrată cu mână	22, 8 %
Ceramică lucrată la roata înceată	45, 8 %
Ceramică lucrată la roata rapidă	31, 4 %

Ceramica din locuințele de la Marca „*Primăria Nouă*” are aceleași caracteristici ca cea descoperită în așezările databile în sec. VII/VIII–IX din spațiul nord-vestic al României, amintim aici pe cele de la Popeni „*Pe Pogor*”, Cuceu „*Valea Bochii*” (Băcueț-Crișan 2006a, pl. 20, pl. 26, pl. 31, pl. 55, pl. 77) sau Lăpușel „*Ciurgău*” (Stanciu 1994, pl. VI, IX, X).

Asocierea ceramicii lucrate cu mână cu cea la roata înceată a fost constatată pentru majoritatea așezărilor datate în sec. VIII–IX din nord-vestul României (Băcueț-Crișan 2006a, p. 53), prin urmare așezarea de la Marca „*Primăria Nouă*” se înscrie într-o caracteristică a epocii.

Interesantă și importantă este ceramica lucrată la roata rapidă, prezența ei la Marca „*Primăria Nouă*” nefiind o apariție singulară în nord-vestul României. Datorită caracteristicilor sale descrise mai sus, ceramica lucrată la roata rapidă descoperită în cele două locuințe este identică cu ceramica denumită **de tip Lazuri-Nușfalău** (Băcueț-Crișan 2005b, p. 94; Băcueț-Crișan 2006a, p. 63; Băcueț-Crișan 2006b, p. 832), astfel că așezarea de la Marca „*Primăria Nouă*” completează lista siturilor în care a fost evidențiată existența acestui tip de ceramică.

Pe baza analogiilor constatate, considerăm că vestigiile medievale timpurii descoperite la Marca „*Primăria Nouă*” pot fi datate în sec. VIII–IX. Având în vedere însă și raportul dintre cele trei categorii ceramice (ceramică lucrată cu mână = 22,8 %, ceramică lucrată la roata înceată = 45,8 %, ceramică lucrată la roata rapidă = 31,4 %), încadrarea cronologică ar putea fi restrânsă la prima jumătate a sec. VIII, fără să excludem posibilitatea ca așezarea să-și aibă începuturile cândva la finalul sec. VII iar locuirea să fi durat până în a doua jum. a sec. VIII-prima jum. a sec. IX.

Toate considerațiile făcute în acest moment despre cronologia descoperirilor de la Marca „*Primăria Nouă*” se referă strict la vestigiile descoperite până în prezent. Prin urmare, nu excludem posibilitatea ca cercetările viitoare să aducă informații noi care să infirme sau să susțină datarea propusă în acest stadiu al cercetărilor.

În final, mai dorim să precizăm că având în vedere tehnica de lucru a vaselor, pentru ceramică, în documentația grafică a fost utilizat următorul sistem de simboluri:

Ceramică lucrată cu mână (Hand made pottery): ○

Ceramică lucrată la roata înceată (Slow wheel made pottery): ●

Ceramică lucrată la roata rapidă (Fast wheel made pottery): ◆

LIST OF PLATES

- Pl. I. Location map of village Marca in the Sălaj County territory
- Pl. II. Marca „Primăria Nouă”. Dwelling C.4/2006
- Pl. III. Marca „Primăria Nouă”. Pottery from dwelling C.4/2006
- Pl. IV. Marca „Primăria Nouă”. Pottery from dwelling C.4/2006
- Pl. V. Marca „Primăria Nouă”. Pottery from dwelling C.4/2006
- Pl. VI. Marca „Primăria Nouă”. Pottery from dwelling C.4/2006
- Pl. VII. Marca „Primăria Nouă”. Dwelling C.7/2006
- Pl. VIII. Marca „Primăria Nouă”. Pottery from dwelling C.7/2006
- Pl. IX. Marca „Primăria Nouă”. Pottery from dwelling C.7/2006.

BIBLIOGRAFIE

- Băcuet-Crișan 2000 D. Băcuet-Crișan, *Săpături arheologice de salvare la Panic, punctul „La Blocuri” (jud. Sălaj)*, în *Marisia*, XXVI, 2000, p. 147–168.
- Băcuet-Crișan 2004 D. Băcuet-Crișan, *Archaeological research in Northwest Romania. The Early Mediaeval settlement from Nușfalău/Szilágynagyfalu – Țigoiul lui Benedek (Sălaj county)*, în *JAMÉ*, XLVI, 2004, p. 117–135.
- Băcuet-Crișan 2005a D. Băcuet-Crișan, *Așezarea medievală timpurie de la Nușfalău – „Țigoiul lui Benedek” (jud. Sălaj)*, în *Marmatia*, 8, 2005, 1, p. 269–290.
- Băcuet-Crișan 2005b D. Băcuet-Crișan, *Depresiunea Silvaniei în secolele VII–XI, în Relații interetnice în Transilvania: secolele VI–XIII*, București, 2005, p. 87–110.
- Băcuet-Crișan 2006a D. Băcuet-Crișan, *Așezările medievale timpurii de la Popeni „Pe pogor” și Cuceu „Valea Bochii” (jud. Sălaj)*, Zalău, 2006.
- Băcuet-Crișan 2006b D. Băcuet-Crișan, *Contributions regarding the North-West part of Romania in the 7th–11th centuries. Considerations based on the archaeological researches made in Silvania Depression*, în *Fontes Historiae. Studia in Honorem Demetrii Protase*, Bistrița-Cluj-Napoca, 2006, p. 829–844.
- Băcuet-Crișan, 2000 D. Băcuet-Crișan, S. Băcuet-Crișan, *Două locuințe prefeudale descoperite în județul Sălaj*, în *AMP*, XXIII, 2000, vol. I, p. 499–520.
- Băcuet-Crișan, 2003 S. Băcuet-Crișan, D. Băcuet-Crișan, *Cercetări arheologice pe teritoriul orașului Zalău. Descoperirile neo-eneolitice și medievale timpurii (sec. VII–XI)*, Zalău, 2003.
- Băcuet-Crișan, 2005 D. Băcuet-Crișan, D. Sana, *Contribuții privind habitatul medieval timpuriu din nord-vestul României. Cercetările din așezarea de la Bobota „Pe vale/Iertaș” (jud. Sălaj)*, în *Omagiul profesorului Ioan Andrișoiu cu prilejul împlinirii a 65 de ani*, Alba Iulia, 2005, p. 491–514.

- Bejinariu, 2007 I. Bejinariu, D. Băcuet-Crișan, *Marca „Primăria Nouă”, în Băcuet-Crișan Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2006, Tulcea, 2007, p. 223–224.*
- Stanciu 1994 I. Stanciu, *Așezarea prefeudală de la Lăpușel, jud. Maramureș (Cercetări arheologice din anii 1992, 1993), în Eph. Nap., IV, 1994, p. 267–322.*

LEGENDA

STRAT DE PIETRIS

STRAT MARONIU INCHIS

LENTILA DE LUT GALBEN

PIATRA

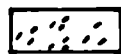
CERAMICA

CHIRPIC

STRAT NEGRU CU MAT. ARHEOLOGIC

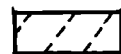
CARBUNE

STERIL

STRAT CENUSIU MODERN

UMPLUTURA COMPLEX C4 SIC8

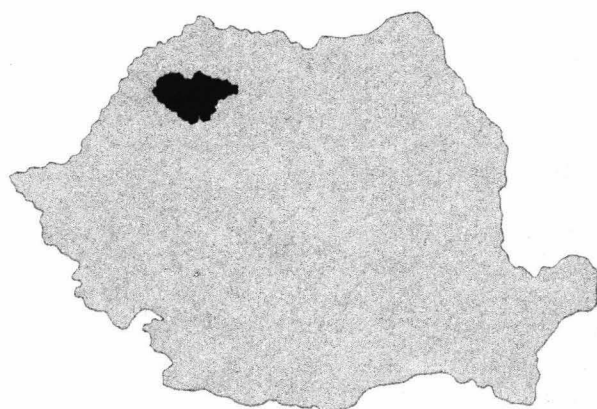
BLOC DE MICA SIST

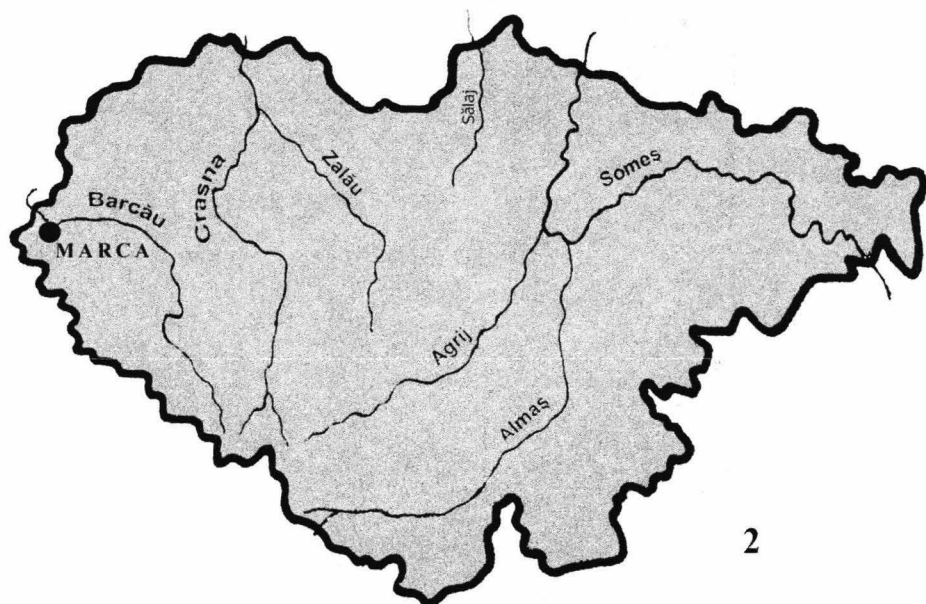
UMPLUTURA COMPLEX C6

GROAPA STALP

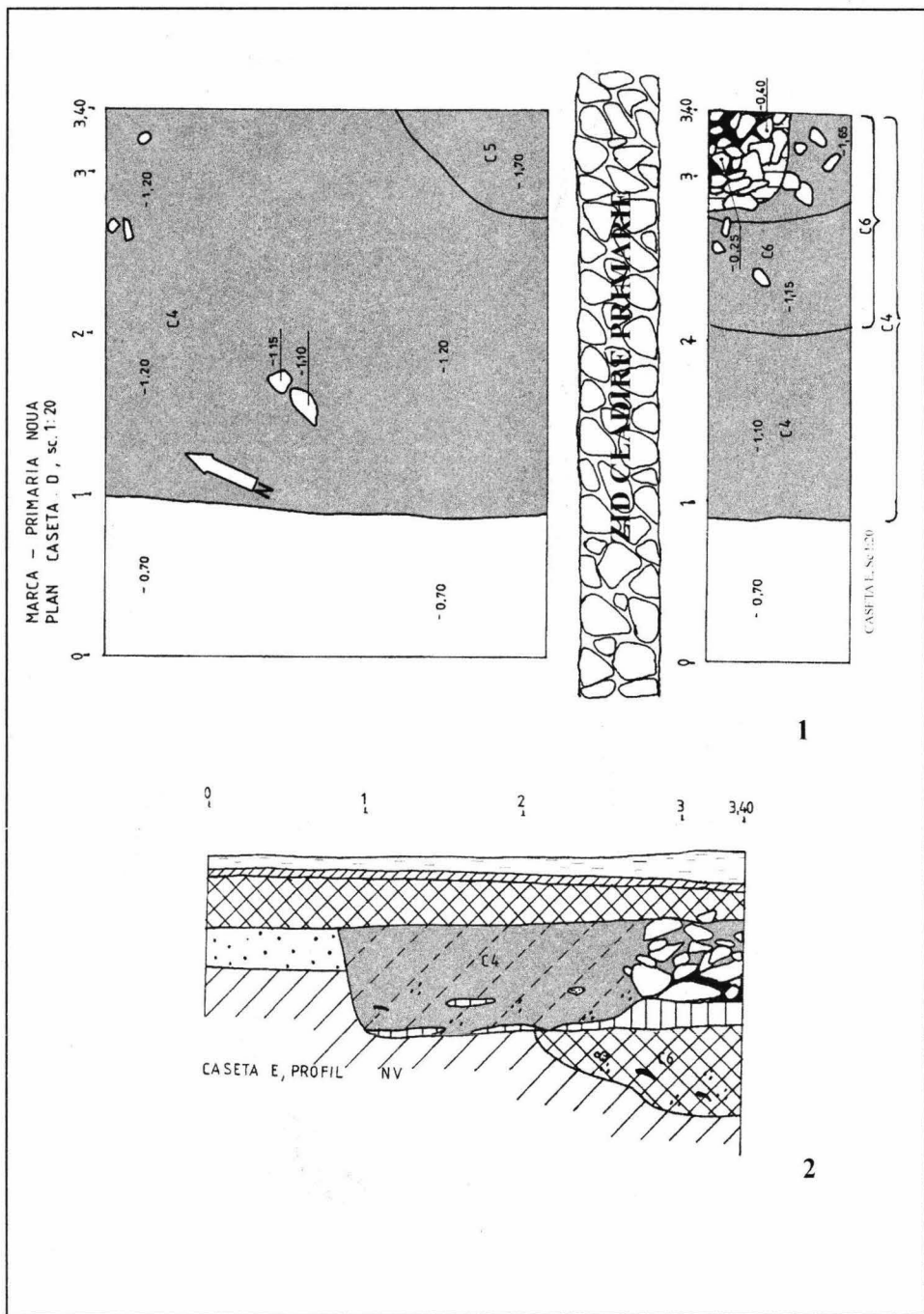

1

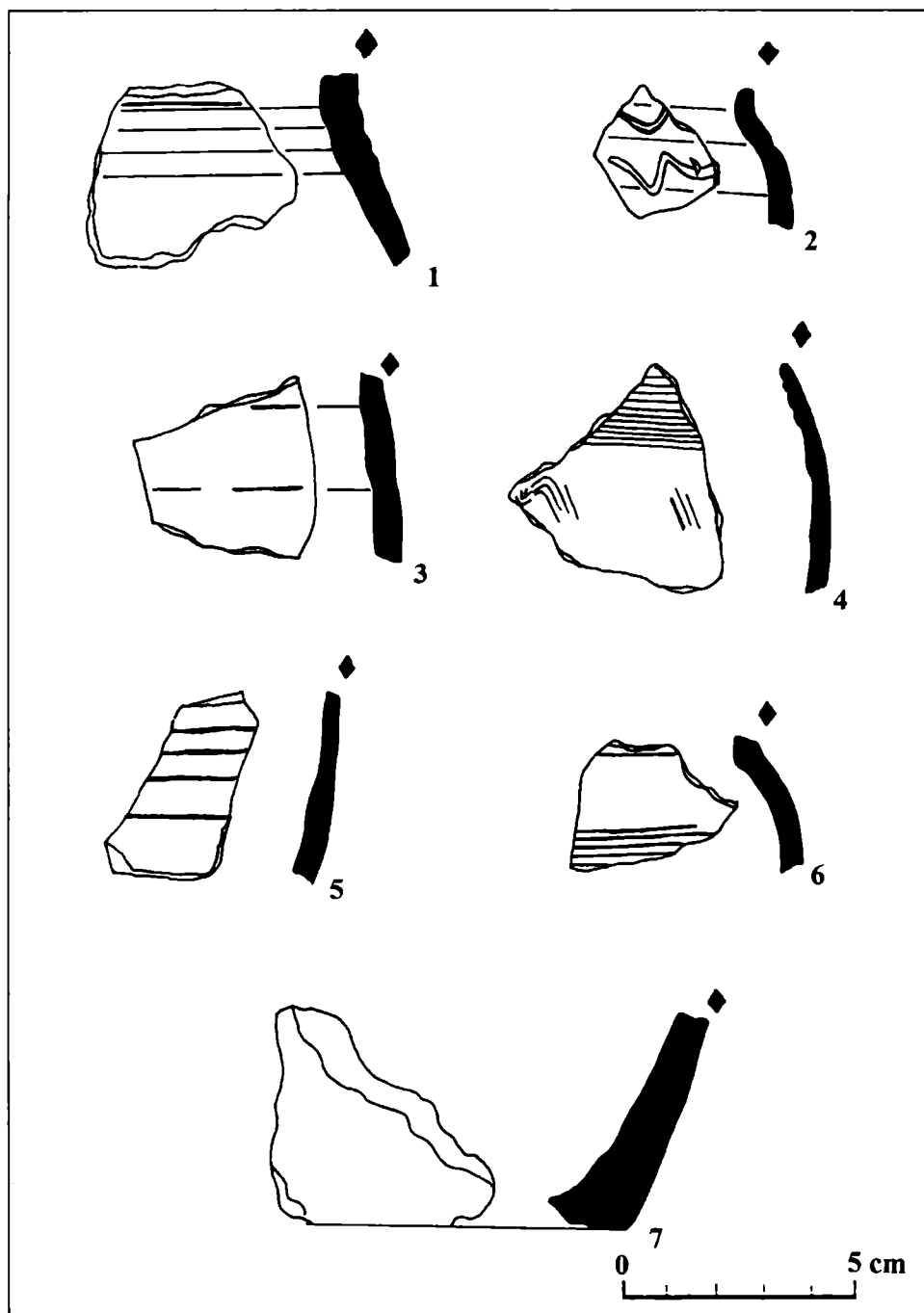

2

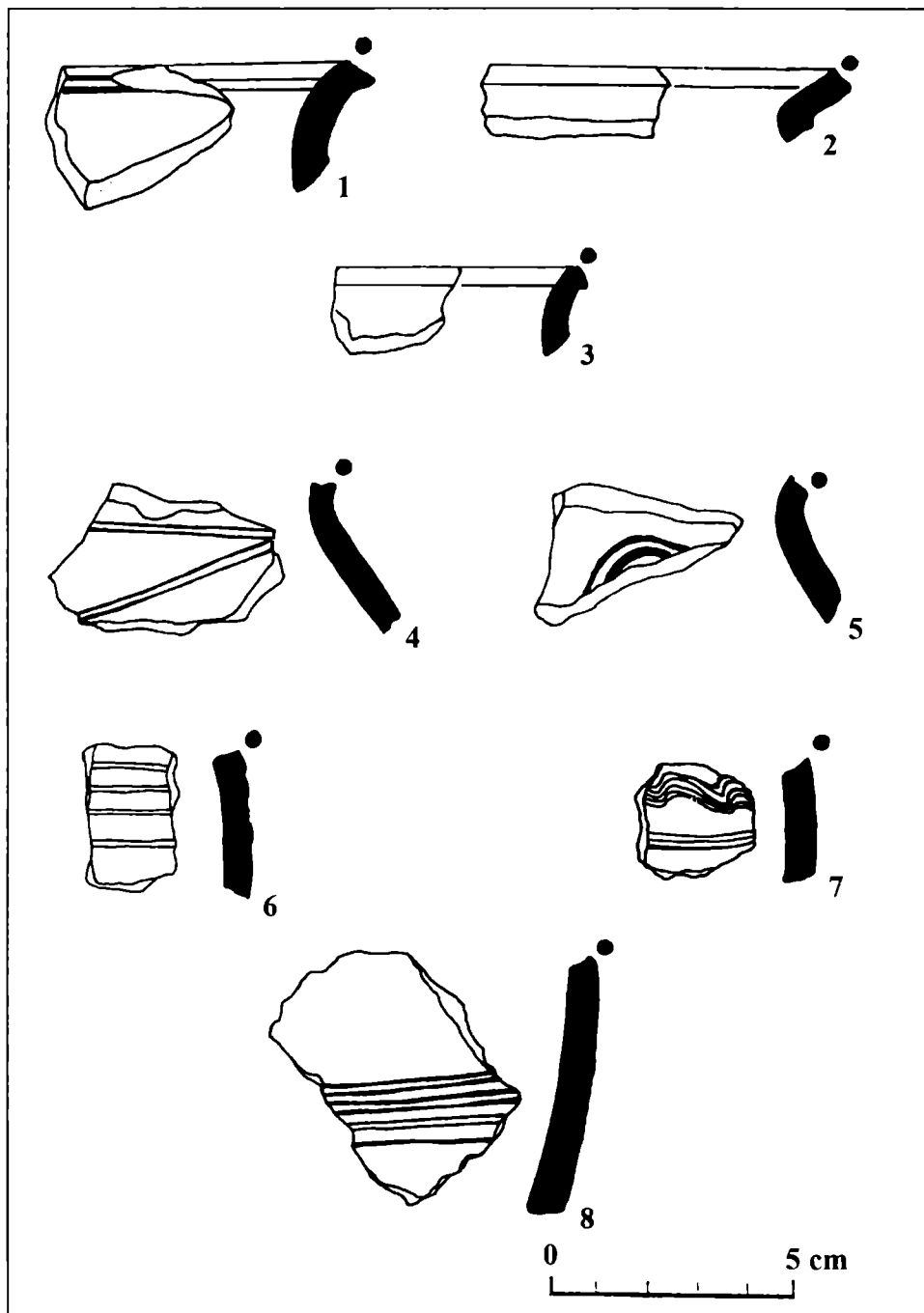
Pl. I. Amplasarea localității Marca pe teritoriul județului Sălaj.

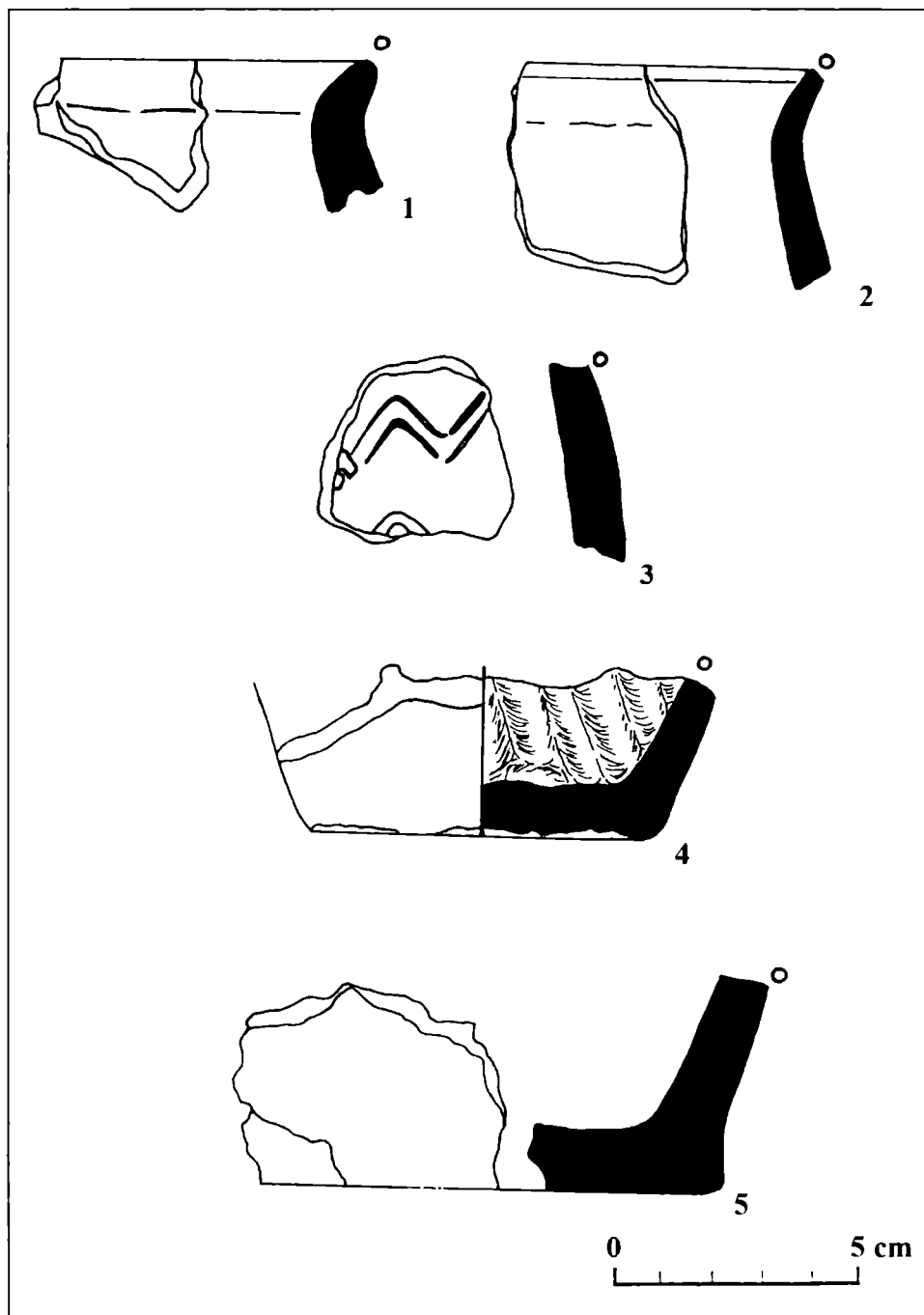
Pl. II. Marca „*Primăria Nouă*”. Locuința C. 4/2006.

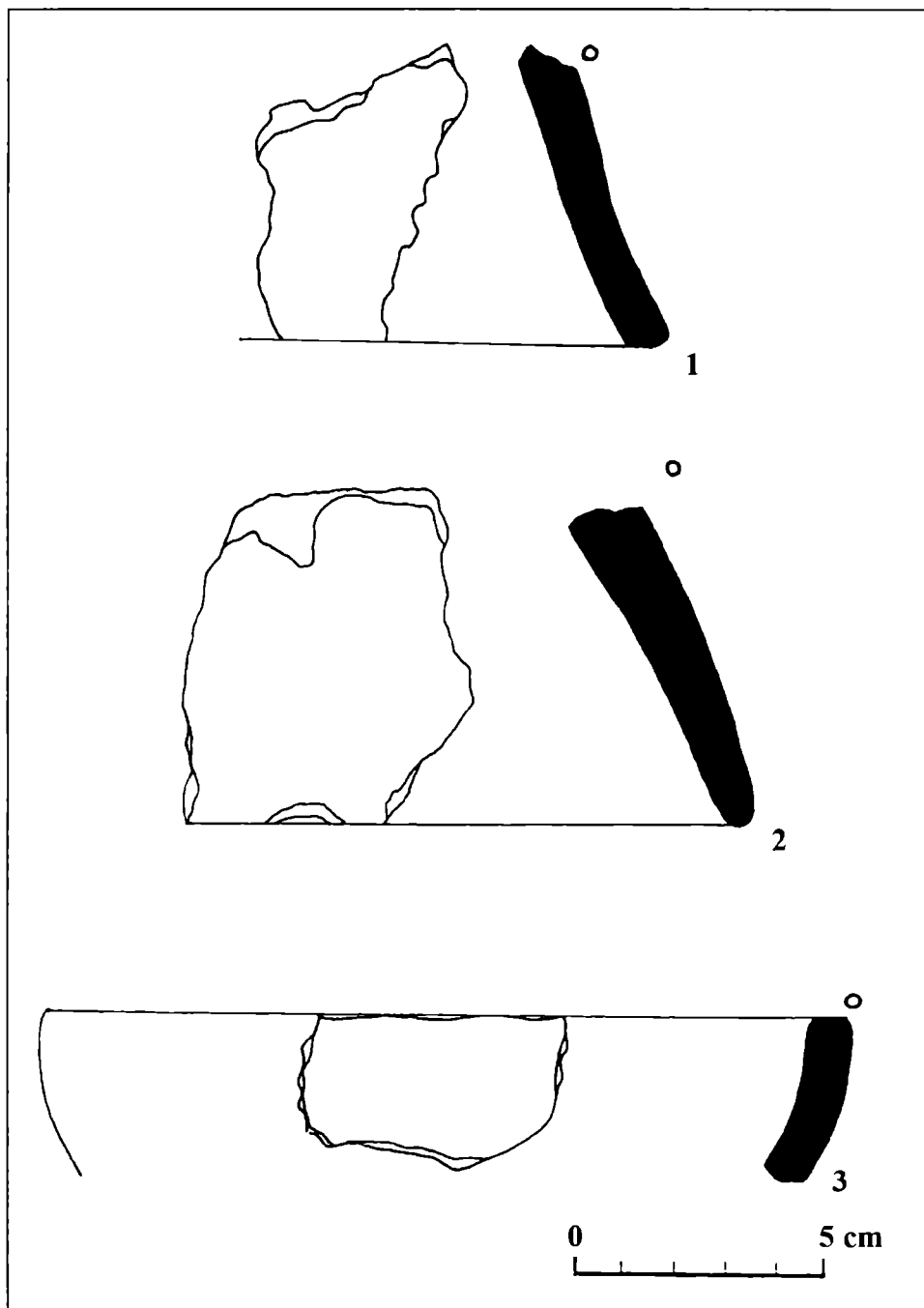
Pl. III. Marca „Primăria Nouă”. Ceramică din locuința C. 4/2006.

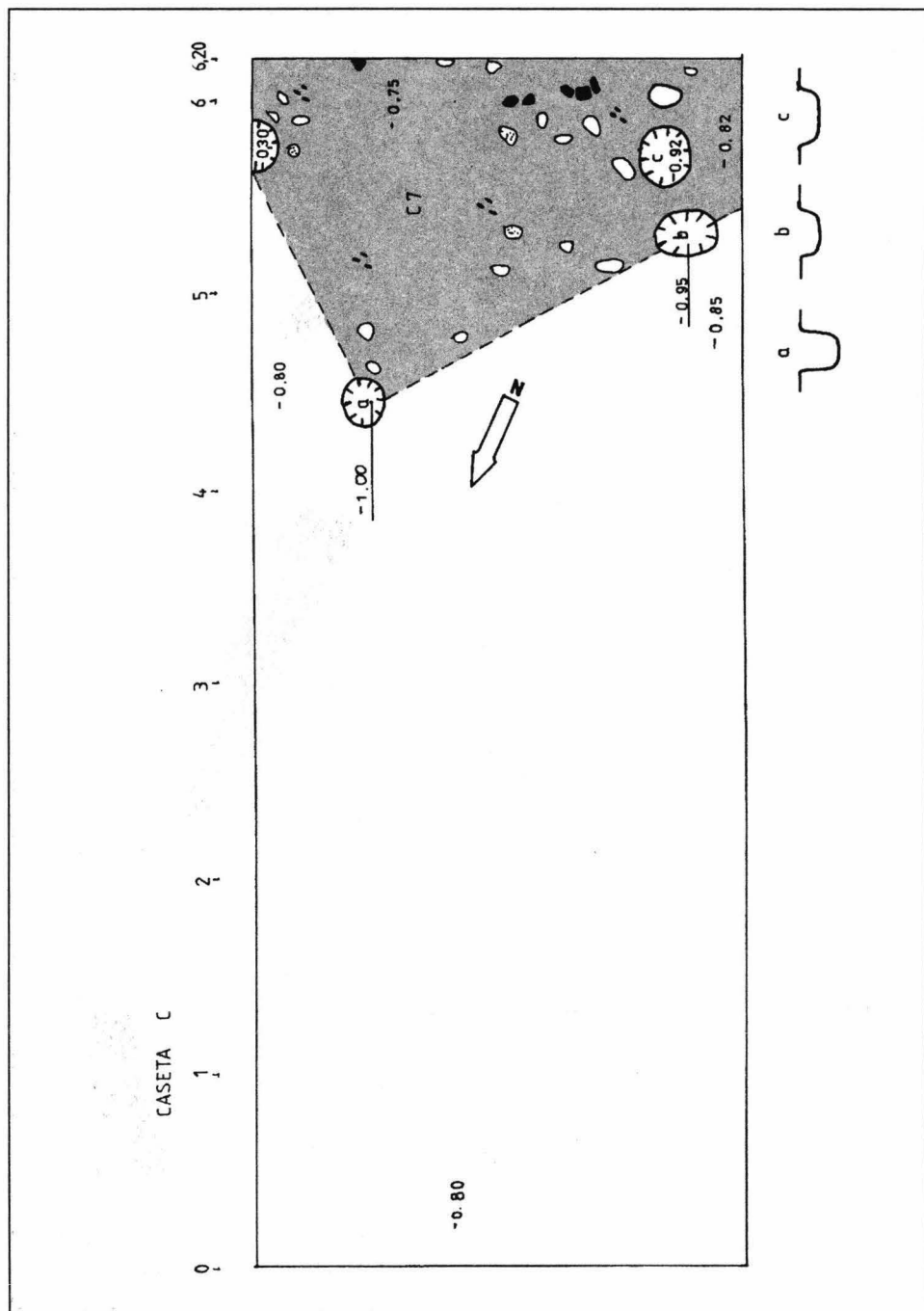
Pl. IV. Marca „Primăria Nouă”. Ceramică din locuința C. 4/2006.

Pl. V. Marca „Primăria Nouă”. Ceramică din locuința C. 4/2006.

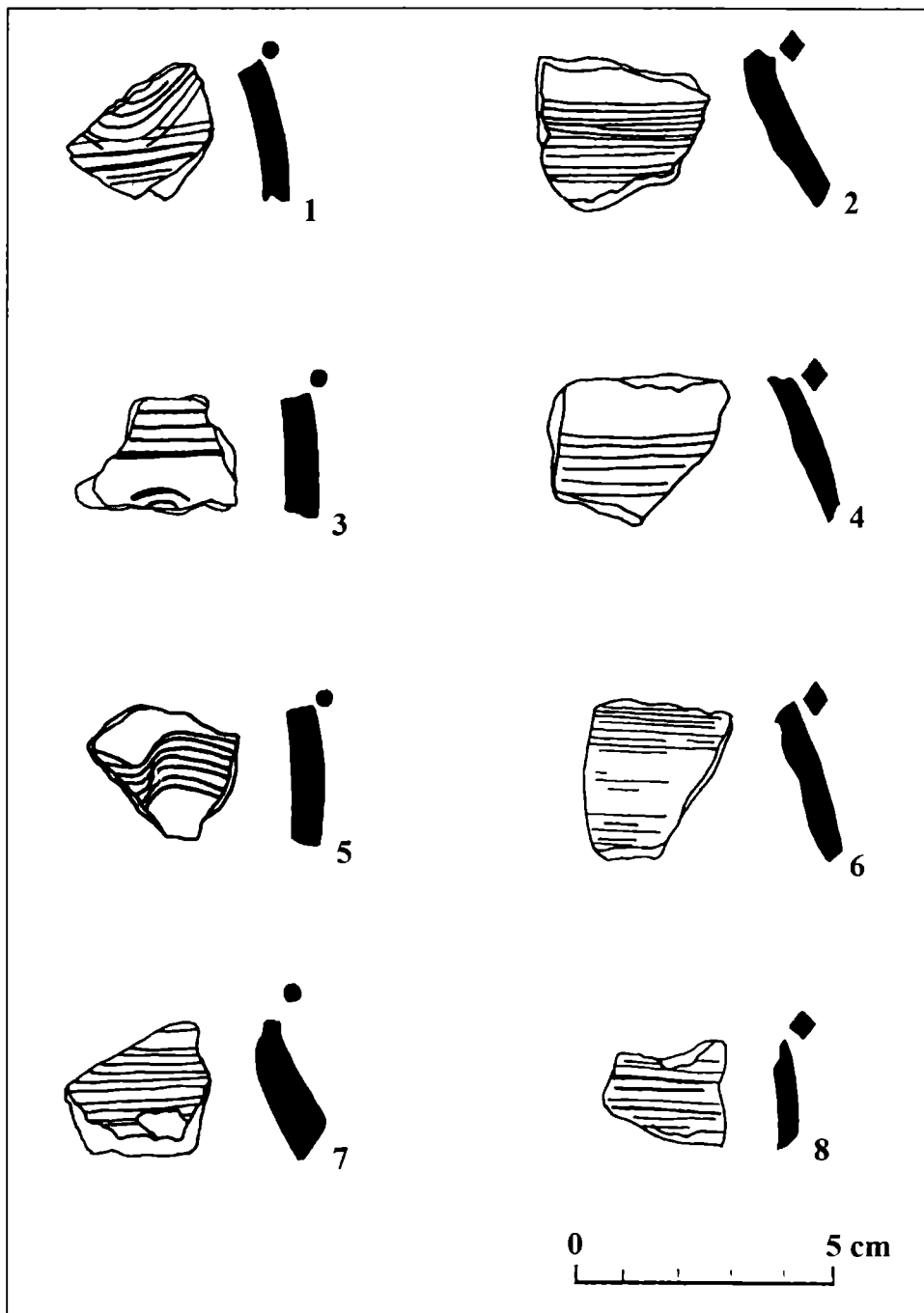

Pl. VI. Marca „Primăria Nouă”. Ceramică din locuința C. 4/2006.

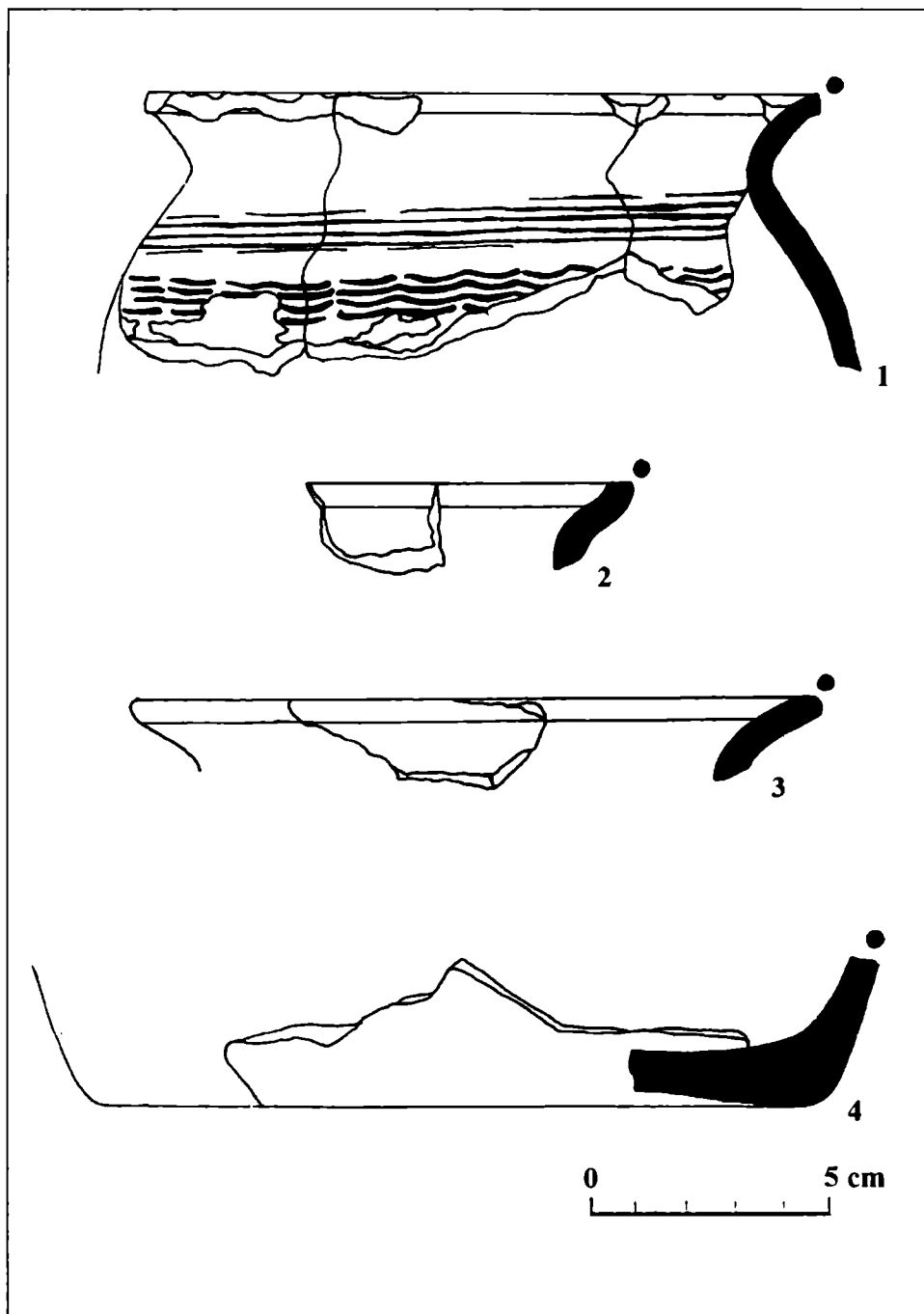

Pl. VII. Marca „Primăria Nouă”. Locuința C. 7/2006.

Pl. VIII. Marca „Primăria Nouă”. Ceramică din locuința C. 7/2006.

Pl. IX. Marca „Primăria Nouă”. Ceramică din locuința C. 7/2006.